

Ντόσια Αβδελίδη

«Όλος ο κόσμος είναι τρελός»

«Πως να διδάξει κανείς αυτό που δεν διδάσκεται; Να σε τι πορεύτηκε ο Φρόιντ. Θεώρησε ότι όλα είναι όνειρο και ότι όλος ο κόσμος (αν μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε μια παρόμοια έκφραση), όλος ο κόσμος είναι τρελός δηλαδή παραληρηματικός»¹.

Αυτή η φράση του Lacan σηματοδοτεί, κατά τον Miller μια στροφή σε σχέση με την αρχική του θέση για την πατρική μεταφορά. Η πατρική μεταφορά ήταν αυτή που χάραζε έναν σαφή διαχωρισμό ανάμεσα στην νεύρωση και την ψύχωση. Και παρότι αυτός ο διαχωρισμός ήταν το σημείο εκκίνησης του Lacan, η διδασκαλία του δεν εξελίχθηκε προς αυτή την κατεύθυνση². Είναι η γλαλώσσα που θα διαχωρίσει τον Lacan από τον στρουκτουραλισμό³.

Τον περασμένο Μάιο στο μάθημά του, ο Miller, δήλωσε εκνευρισμένος με την διάγνωση της ψύχωσης και αυτό γιατί αυτή η διάγνωση «αναφέρεται στο οιδιπόδειο σύμπλεγμα δηλαδή στην λειτουργία του πατέρα θεωρούμενη στην καθολικότητα της»⁴. Και ενώ ο Lacan έκανε πολλά στην αρχή της διδασκαλίας του για να καταστήσει τη λειτουργία του πατέρα καθολική, στο τέλος της διδασκαλίας του δεν θεσπίζει την καθολικότητα της αλλά την μοναδικότητά της. «Το Όνομα του Πατρός δεν υπάρχει. Στην πρακτική της ψυχανάλυσης δεν υπάρχουν παρά μοναδικοί πατέρες»⁵, υπογραμμίζει ο Miller. Έτσι στις παρουσιάσεις ασθενών προτιμά να μην εγγράφει το περιστατικό μέσα στην καθολικότητα, αντίθετα επικεντρώνεται στην μοναδικότητά του και σε αυτό που έχει επινοήσει το υποκείμενο για να κρατηθεί σε αυτό τον κόσμο, δηλαδή στο σύνθωμα του.

Ο Lacan το 1970 εξέφρασε την επιθυμία κάποιος να καταφέρει να κάνει μια τρύπα στην πατρική μεταφορά. Ο ίδιος είχε επιχειρήσει να κάνει αυτή την τρύπα λίγα χρόνια νωρίτερα με το πέρασμα στον πληθυντικό του Ονόματος

¹ Jacques Lacan, «Lacan pour Vincennes», *Ornicar?* 17/18, 1979, p.278

² Jacques- Alain Miller, *Tout le monde est fou*, cours 2007-2008, séance du 28/5/2008, inédit

³ Jacques Lacan, *Le séminaire livre XX, Encore 1972-1973*, Paris: Seuil, 1975, p. 93

⁴ Jacques- Alain Miller, *L'Être et l'Un*, Cours 2011, séance du 4 mai 2011, inédit

⁵ Ibid., séance du 25 mai 2011

του Πατρός, αλλά του έκλεισαν το στόμα, όπως είπε⁶. Παρόλα αυτά ο Οιδίποδας γίνεται για τον Lacan ένας υπολειμματικός μύθος⁷, ένας μύθος που δεν θα κρατήσει⁸, ένα όνειρο του Φρόιντ⁹, κάτι που χωλαίνει¹⁰. Ήδη από τα «Οικογενειακά συμπλέγματα» και μέχρι την τέλος της διδασκαλίας του, βλέπουμε αυτή τη διάσταση του Οιδιπόδειου.

Στο συμβολικό υπάρχει μια τρύπα. Αυτό συνεπάγει την γενικευμένη διάκλειση. Η μη εγγραφή ενός σημαίνοντος στον τόπο του Άλλου δεν είναι ίδιον της ψύχωσης αλλά κάθε ομιλ-όντος. Η διάκλειση αφορά τους πάντες. Για τον καθένα υπάρχει ένα άφατο, κάτι που δεν έχει συμβολοποιηθεί, που δεν έχει περάσει στο σημαίνον, που δεν έχει υποστεί την εξημέρωση του Ονόματος του Πατρός. Ο καθένας επινοεί ότι μπορεί για να καλύψει αυτή την τρύπα. Είναι ακριβώς αυτή η επινόηση που έχει την λειτουργία του Ονόματος του Πατρός.

Υπάρχει όμως το αληθινό Όνομα του Πατρός;

Η κλινική βάση για την πατρική μεταφορά ήταν η περίπτωση του μικρού Χανς. Ο Lacan θεωρεί το άλογο ένα υποκατάστατο του Ονόματος του Πατρός. Είναι αυτό που θα τον οδηγήσει να αναρωτηθεί αν τελικά κάθε Όνομα του Πατρός δεν είναι ένα Όνομα του Πατρός αντικατάστασης. Ο μικρός Χανς βρήκε την δική του λύση, το δικό του Όνομα του Πατρός. Η τυπική λύση θα ήταν το αληθινό Όνομα του Πατρός στην θέση του. Όμως η ιδέα αυτής της τυπικής λύσης αμφισβητείται με το πέρασμα στον πληθυντικό του Ονόματος του Πατρός¹¹. Έτσι το Όνομα του Πατρός δεν θα είναι πάντα παρά ένα υποκατάστατο υποκατάστατου.

Από πολύ νωρίς ο Miller είχε τονίσει ότι η κλασική αντίληψη στην οποία στηριζόμαστε όταν μιλάμε για την διάκλειση, δηλαδή αυτή του

⁶ Jacques Lacan, Le séminaire livre XVII, *L'envers de la psychanalyse*, Paris : Seuil, 1991

⁷ Ib., Le séminaire livre XVIII, *D'un discours qui ne serait pas du semblant*, Paris : Seuil, 2006, p.68

⁸ Ib., « Subversion du sujet et dialectique du désir dans l'inconscient freudien », *Ecrits*, Paris : Seuil, 1966, p.813

⁹ Ib., *L'envers de la psychanalyse*, op.cit.

¹⁰ Ib., « Ouverture de la section clinique », *Ornicar ?* 9, 1977

¹¹ Jacques- Alain Miller, *Donc*, cours 1993-1994, séance du 20 mars 1994, inédit

προκαταρκτικού ερωτήματος, υποθέτει έναν Άλλο που υπάρχει¹². Σε αυτό το κείμενο το Όνομα του Πατρός είναι «το σημαίνον που, μέσα στον Άλλο, ως τόπο του σημαίνοντος, είναι το σημαίνον του Άλλου ως τόπο του νόμου»¹³. Όταν αλλάζει το καθεστώς του Άλλου, έχουμε τη θέση «όλος ο κόσμος παραληρεί». Με άλλα λόγια, οτιδήποτε επιχειρεί να νοηματοδοτήσει το πραγματικό, είναι παραλήρημα. Για το πραγματικό δεν μπορούμε παρά να πούμε ψέματα. Με αυτή την έννοια η πατρική μεταφορά προσεγγίζει την παραληρηματική μεταφορά.

Πολύ πιο πρόσφατα, ο Miller διευκρίνισε ότι η πατρική λειτουργία μπορεί να διασφαλιστεί από στοιχεία που είναι διαφορετικά από το Όνομα του Πατρός. Μόνο και μόνο η χρήση του όρου λειτουργία προϋποθέτει ότι το στοιχείο χ , στην συνάρτηση $F(\chi)$, μπορεί να είναι οποιοδήποτε¹⁴. Κατά την Estela Solano¹⁵, στη θέση της λειτουργίας του Ονόματος του Πατρός μπαίνει ένα κύριο σημαίνον και με αυτό τον τρόπο, σχετικοποιείται ο διαχωρισμός νεύρωση – ψύχωση. Το Όνομα του Πατρός δεν είναι παρά ένα όνομα ανάμεσα σε πολλά άλλα που υποκαθιστά το σημαίνον που λείπει στο Άλλο, σαν ένα πώμα.

Η ουσιαστική πάθηση του ομιλ-όντος, δεν είναι η οιδιπόδεια απαγόρευση αλλά η επίπτωση της γλώσσας στο σώμα. Με αυτή την έννοια ο ευνουχισμός είναι η έλλειψη του σημαίνοντος. Είναι το σημαίνον που διχάζει το υποκείμενο. Απαγόρευση και ευνουχισμός αποσυνδέονται. Το Όνομα του Πατρός δεν καθορίζει πια την πραγματικότητα. Η πραγματικότητα προσεγγίζεται από τη συσκευή της απόλαυσης που δεν είναι άλλη από την γλώσσα¹⁶. Και αν δεν απολαμβάνουμε καλύτερα δεν είναι επειδή το απαγορεύει ο πατέρας, αλλά επειδή το σημαίνον εισάγει μια απώλεια απόλαυσης στο σώμα. Αυτό που

¹² Jacques- Alain Miller, *La Clinique différentielle des psychoses*, séminaire de DEA 1987-1988, 22 octobre 1987, inédit

¹³ Jacques Lacan, « D'une question préliminaire a tout traitement possible de la psychose », *Ecrits*, Paris : Seuil, 1966, p.583

¹⁴ Jacques- Alain Miller, *Vie de Lacan*, cours 2010, séance du 31 mars 2010, inédit

¹⁵ Estela Solano, « Les incroyants ordinaires », *Les documents de scripta, Psychose, précarité, désinsertion*, 2008-2009

¹⁶ Jacques Lacan, Le séminaire livre XX, Encore, op.cit., p. 52

σταματά την απόλαυση είναι το σημαίνον¹⁷. Με άλλα λόγια, ο νόμος του Ονόματος του Πατρός είναι ο νόμος της γλώσσας.

Δεν είναι ο νόμος, μας λέει ο Lacan, που φράζει την πρόσβαση του υποκειμένου στην απόλαυση. Η απόλαυση έχει έναν φραγμό σχεδόν φυσικό¹⁸. Η απαγόρευση δεν είναι παρά ένα νόημα που δίνουμε στην απόλαυση, είναι ένα όνειρο του Φρόιντ, ανήκει στο φαντασιακό, ενώ αυτό που είναι πραγματικό, που είναι δομικό, είναι το αδύνατο. Η απαγόρευση δεν είναι παρά μια νοηματοδότηση της απώλειας απόλαυσης, του αδύνατου να απολαύσουμε με τον σωστό τρόπο. Η δομή αντικαθιστά την απαγόρευση με το αδύνατο¹⁹.

Η ρωμαϊκή οδός δεν είναι πια το Όνομα του Πατρός. Το «όλος ο κόσμος παραληρεί» δεν συνάδει με το Όνομα του Πατρός. Όλος ο κόσμος είναι τραυματισμένος. Όλος ο κόσμος είναι τρελός με μοναδικό τρόπο, ο καθένας είναι μη ταξινομήσιμος. Και αν πρέπει να ταξινομήσουμε δεν υπάρχει παρά μόνο μια ταξινόμηση που αξίζει, μας λέει ο Miller: Όλος ο κόσμος είναι τρελός²⁰.

Εδώ και καιρό μας προσκαλεί να υιοθετήσουμε λιγότερο άτεγκτους ορισμούς. «Είναι πολύ χρήσιμο να μην είμαστε σε μια γωνιά με την νεύρωση, την ψύχωση και την διαστροφή – κάτι που δεν επιτρέπει να κάνουμε πολλά πράγματα. Ενώ είναι πιο εύκαμπτη η ιδέα ότι πρόκειται για ένα συνδυασμό, μια άρθρωση ανάμεσα σε ένα σύνολο προσπονητών και του υπεραπολαμβάνειν. Είναι τελικά αυτό που ο Lacan ονόμασε σύνθωμα²¹».

Είναι αλήθεια ότι στην κλινική μας είμαστε όλο και περισσότερο αντιμέτωποι με υποκείμενα που δεν έχουν το Όνομα του Πατρός σαν σημείο διαρραφής. Ήδη από το 1979 ο Miller υπογραμμίζει ότι το πέρασμα στον πληθυντικό του

¹⁷ Ibid, p. 27

¹⁸ Ibid, « Subversion du sujet et dialectique du désir dans l'inconscient freudien », *Ecrits*, op.cit., p. 821

¹⁹ Jacques- Alain Miller, *Un effort de poésie*, cours 2002-2003, séances du 21 mai 2003 et 11 juin 2003, inédit

²⁰ Ib, *Vie de Lacan*, op.cit., séance du 17 mars 2010

²¹ Ib, «La psychanalyse, la cité, les communautés», *La Cause Freudienne* 68, Paris : Seuil, 2008, p.114

Ονόματος-του-Πατρός και η δυνατότητα αναπλήρωσής του σηματοδοτεί ότι «υπάρχουν περισσότεροι τρελοί απ' όσοι νομίζουμε»²².

Ο Jean-Pierre Deffieux τιτλοφορεί ένα σχετικά πρόσφατο άρθρο του: «Υπάρχουν ακόμα νευρωτικοί;». Πρόκειται για ένα τίτλο, όπως λέει και ο ίδιος προκλητικό, αλλά θεωρεί ότι το ερώτημα δεν είναι χωρίς βάσεις. Η θέση του είναι ότι οτιδήποτε δένει το κόμβο του υποκειμένου είναι Όνομα-του-Πατρός.

Ως εκ τούτου αναρωτιέται: «πώς να τοποθετήσουμε στην κλινική νοσογραφία υποκείμενα που, για παράδειγμα, έχουν ένα σύμπτωμα μη οιδιπόδειο (δέσιμο RSI) χωρίς να παρουσιάζουν κανένα σημάδι λυσίματος του κόμβου ή αποσύνδεσης; Δεν είναι νευρωτικοί, αλλά ούτε και ψυχωτικοί έτσι όπως έχουμε συνηθίσει να το εννοούμε. Υπάρχει ίσως εκεί κάτι να επινοήσουμε, να ονομάσουμε διαφορετικά»²³. Θεωρεί ότι υπάρχει ένας σύγχρονος τρόπος δεσίματος μη οιδιπόδειος που αφορά κυρίως νεαρά υποκείμενα και εφήβους: «Λίγες εκδηλώσεις του ασυνειδήτου, μικρό ενδιαφέρον για την ψυχική λειτουργία, μικρή δέσμευση γενικά και ιδιαίτερα στην αγάπη και την σχέση του ζευγαριού, λίγες ενοχές, μια επιθυμία όχι τόσο αποφασισμένη αλλά αντίθετα ένας έντονος ναρκισσισμός και μια άσκηση της ενορμητικής απόλαυσης, απόλαυση του Ενός, αποχαλινωμένη, πολλαπλή και εκτός ευνουχισμού»²⁴. Τι δομεί αυτά τα υποκείμενα; Ο Deffieux εκτιμά ότι δεν είναι η νεύρωση.

Μέσα σε τριάντα χρόνια το «υπάρχουν περισσότεροι τρελοί απ' όσοι νομίζουμε», έχει γίνει «υπάρχουν ακόμα νευρωτικοί;» Η απόσταση νομίζω είναι τεράστια και θα πρέπει να μετρήσουμε τις επιπτώσεις. Η δυσφορία στον πολιτισμό αλλάζει, το ίδιο και τα συμπτώματα. Άρα θα πρέπει να μιλάμε για έκλειψη της νεύρωσης, γενίκευση της ψύχωσης και σχετικοποίηση του διαχωρισμού τους ή απλά για τροποποίηση των δομών;

²²Ib, «Supplément topologique à la question préliminaire », *Actes de l'EFFP*, p. 131, 1979

²³ Jean-Pierre Deffieux. «Y a-t-il encore des névroses?», *Lettre mensuelle* 263, 2007, p. 19

²⁴ Ibid.